

kongelige forstillelseskunstner i et fast greb og undgå, at biografien fladede ud i en almindelig skildring af Sveriges historie eller i et kalejdoskopisk billede af kongens mangesidige kulturelle engagementer. Erik Lönnroth skildrer kongen – »en egocentrisk hysteriker« – med modvillig fascination. Hans bedrift er det, at han formår at sandsynliggøre et personligt og politisk mønster bag de mange umiddelbart selvmodsigende udtalelser og handlinger, der har fået både samtid og eftertid til at opgive at forstå kongen og hans politik. Der kan ikke herske tvivl om, at Erik Lönnroths karakteristik af kongen som aktør i et bevidst heroisk rollespil rammer noget centralt, og at den fremtidige forskning nødvendigvis må tage sit udgangspunkt i denne personopfattelse og forholde sig til den.

For dansk historie er *Den stora rollen* imidlertid af interesse som andet og mere end en personligt og metodisk fængslende biografi. For den dansk-norske helstat repræsenterede Gustav den Tredie nemlig efter sit statskup i 1772 en konstant og afgørende trussel. Allerede under den nordiske krise 1772-73 markerede kongen, at erhvervelsen af Norge indgik blandt hans politiske mål. Gustav den Tredie og gustavianerne hadede Danmark og foragtede personerne i den danske politiske ledelse. Det vidste den danske regering; og dens viden om, at erhvervelsen af Norge udviklede sig til et hovedmål for Gustav den Tredie og for hans søn, blev bestemmende for et kvart århundredes dansk flåde- og hærpolitik og politisk afhængighed af Rusland. Kampen for Norges forbliven i helstaten skulle blive den røde tråd i dansk udenrigspolitik frem til 1814, hvor Gustav den Tredies bror, Karl den Trettende – eller rettere hans adoptivsøn, kronprins Karl Johan – omsider realiserede de gustavianske aspirationer. Netop Erik Lönnroths koncentration omkring Gustav den Tredies militærpolitik og udenrigspolitik giver danske historikere et overbevisende og sammenhængende indblik i svensk politiks metoder og midler: direkte angreb over den norske grænse, lynangreb mod Sjælland, storpolitisk isolering af Danmark, og infiltrering af toneangivende norske kredse. Og dermed en bedre forståelse af periodens danske udenrigspolitik.

Også for dansk historie er *Den stora rollen* derfor en værdifuld og velkommen bog, dikteret som den er af Gustav den Tredies egen devise for Det svenske Akademi: »snille och smak«.

Ole Feldbæk

H. ARNOLD BARTON: *Scandinavia in the Revolutionary Era 1760-1815*. The Nordic Series vol. 12. Minneapolis, University of Minnesota Press, 1986. XII + 447 sider. Indb. 39,50 \$, uindb. 16,95 \$.

Om de enkelte nordiske landes historie – i form af samlede fremstillinger eller skildringer af enkelte perioder, personer og fænomener – foreligger der efterhånden en ret omfattende litteratur på hovedsprogene. Behandlinger af Norden som en enhed og med et komparativt sigte er derimod sjældne. En sådan komparativ behandling af de nordiske lande i revolutionsperioden – mellem 1760 og 1815 med henholdsvis den amerikanske og den franske revolution – foreligger nu som bind 12 i The Nordic Series fra University of Minnesota Press. Og dens forfatter, der siden 1975 har været professor i historie ved Southern Illinois University, har haft gode forudsætninger for at skrive bogen. Udover hovedsprogene læser han

svensk, norsk og dansk og har endvidere publiceret en række artikler om emner inden for den gustavianske tids historie.

Professor Barton har for en international læserkreds villet fremstille, hvad der skete i de nordiske lande i denne vigtige periode i europæisk-amerikansk historie, herunder forklare, hvordan de samme politiske, sociale og kulturelle omvæltninger hér fandt sted uden revolution og krig. Og indledningsvis (s. x) skriver han, hvorfor han har dristet sig til at tage et så centralt emne op: »Historians in the Nordic countries have tended to write for each other, or at least for their compatriots, in their own languages. Among them, strong traditions of meticulous monographic research utilizing original sources, while producing admirable historical literatures, have meanwhile discouraged broad, synthetic, or speculative studies of a type often congenial to French or Anglo-Saxon scholars. They have thus not attempted any regional survey or comparative history of their lands during this era«. Sande ord, unægtelig, som vi behøver vore venner for at sige os.

Opgaven har i sagens natur stillet store krav. Krav om en omfattende læsning; krav om at holde sig à jour med ny forskning og nye forskningstendenser; krav om en selvstændig holdning til den eksisterende litteraturs tendenser og vægtninger; og sidst men ikke mindst krav om en disposition, der gør det muligt at fastholde den valgte problemstilling og sikre balancen i behandlingen af de enkelte nordiske lande på et nødvendigvis disparat litteraturgrundlag. Krav, som næppe nogen historiker formår at honorere i deres fulde udstrækning. Men på den anden side krav, som enhver forfatter med rimelighed kan forlange konfereret med sit arbejde, når det anmeldes i et videnskabeligt tidsskrift.

Professor Barton har læst imponerende bredt. For dansk litteraturs vedkommende er det nyeste arbejde udkommet så sent som i 1983. En vurdering af, i hvilket omfang det også generelt er lykkedes at inddrage den nyere og nyeste forskning vanskeliggøres dog ved, at bibliografien (side 421-27) er selektiv, og at der i noterne til de enkelte kapitler forekommer litteratur, der ikke optræder i bibliografien. Bogen efterlader dog det indtryk, at den største – og afgørende – del af læsningen er blevet afsluttet før midten af 1970'erne. Det udvalg af den nyeste danske forskning, der er medtaget, optræder hovedsagelig i det store afsluttende kapitel: *Conclusions: Scandinavia by 1815* – og hér i form af nye informationer og nye synspunkter.

Et af de store problemer ved udarbejdelsen af en syntese er at fastholde det valgte sigte og den valgte problemstilling og undgå at lade sig lede af litteraturens tids- og traditionsbestemte særpræg. Denne vanskelige kunst mestrer professor Barton i vid udstrækning. Når det gælder den politiske udvikling – såvel institutioner som personer – og når det gælder den sociale og den kulturelle udvikling, har han med bemærkelsesværdig konsekvens fastholdt udviklingslinierne og samtidig holdt en rimelig balance i sin behandling af landene indbyrdes. To problemer er det dog hér nødvendigt at påpege. Det ene er, at den økonomiske udvikling indtager en påfaldende tilbagetrukket plads i bogen. Til en vis grad kan det forklares med den generelle tendens i nordisk – især svensk – forskning indtil de senere år til at fokusere på de politiske og sociale forhold. Der eksisterer dog tilstrækkelig økonomisk-historisk litteratur fra før midten af 1970'erne til, at dette basale aspekt kunne være inddraget på fagligt forsvarlig vis. Når det ikke er sket, rejser det spørgsmålet, hvorvidt professor Barton – stillet over for en vældig opgave og en vældig litteraturmasse – hér uvilkårligt har ladet sig lede af den eksisterende forsknings traditioner og tendens, snarere end af sit eget historikerin-

stinkt for, hvad der er væsentligt. Det andet problem vedrører bogens disposition. Efter de indledende afsnit behandles udviklingen i kronologisk ordnede kapitler, der dækker bemærkelsesværdigt korte tidsrum: tre, fire eller fem år. Valget af så korte tidsforløb indebærer den fordel, at forfatteren kan gå tæt på den politiske udviklings personer og begivenheder, og tæt på den sociale udvikling, i det omfang den fremtræder i form af lovgivning og af ydre begivenheder som for eksempel protestmanifestationer. På den anden side rummer en disposition med mange meget korte tidsafsnit en fare for at overbetone de mere overfladeprægede politiske og sociale aspekter og at underbetone de længere linier og dybere drivkræfter, for eksempel bag de danske landboreformer. Med sin stramme kronologiske disposition har forfatteren under alle omstændigheder afskåret sig fra at inddrage periodens økonomiske historie, der i sagens natur ikke lader sig behandle som person- og begivenhedshistorie.

Det er enhver ambitiøs synteses skæbne at blive mødt med indvendinger. Men det er også syntesens skæbne at opnå en stærkere gennemslagskraft og virke mere inspirerende end den afgrænsede og sikre mikroforskning, som professor Barton pegede på i sin indledning. Der er ikke tvivl om, at bogens kvaliteter vil blive kendt og værdsat. Den klare og levende beskrivelse af de valgte udviklingsaspekter. De mange præcise informationer, der ikke er behæftede med fejl og misforståelser, som det så ofte er tilfældet med værker af denne art. Og de mange påvisninger af kronologiske og tematiske sammenfald i udviklingen af de enkelte nordiske lande, som vil give stof til eftertanke også blandt nordiske specialister. Det er uundgåeligt, at de komparative kapitelkonklusioner med deres brede linier ud til udviklingen i Europa må rumme synspunkter, der rejser tvivl og som ægger til modsigelse. Men de er med til at gøre bogen til stimulerende læsning også for nordiske fagfæller.

I sin indledning (side x) anfører forfatteren, at han har skrevet sin bog »with a license reserved – perhaps – for the outsider«. En formulering så høflig som stammede den fra en diplomat fra *l'ancien régime*. Men her er ikke behov for undskyldende høflighed. Professor Bartons nordiske fagfæller har grund til at være ham taknemmelig for at have skrevet en bog, som vi selv burde have skrevet, men som vor traditionsbundethed har afholdt os fra. Skandinavisk forskning er godt tjent med professor Barton's velunderbyggede, velskrevne og engagerede fremstilling af de nordiske landes udvikling i en formativ fase af deres egen og Europas historie.

Ole Feldbæk

KLAUS THINGHOLM KRISTENSEN: Når hver fik sin lod. Studier i udskiftning og konjunkturforløb i et midtjysk herred. Landbohistorisk Selskab, 1985. 161 s. 80 kr.

Bogen er en let bearbejdet udgave af forfatterens hovedfagsspeciale: aspekter af udskiftningen i Middelsom herred 1770-1800, og undersøgelsens formål er at klarlægge forløbet af udskiftningen med henblik på spørgsmålet om, hvornår de enkelte udskiftninger blev gennemført, hvem der var initiativtagere samt hvorledes den praktiske udførelse fandt sted. Navnlig slutningen af 1780'erne og midten af 90'erne var den store udskiftningsperiode. Også bøndernes mulige rolle er undersøgt. Ikke overraskende viser bønderne sig aktivt virkende for en jordregu-